

Justitiedepartementet

ju.remissvar@regeringskansliet.seju.L5@regeringskansliet.se

Ett särskilt hedersbrott (SOU 2020:57)

Dnr Ju2020/03640

Ett särskilt hedersbrott (kapitel 8)

Hovrätten avstyrker förslaget om att införa ett särskilt hedersbrott

Hovrätten instämmer i utredningens utgångspunkt, att hedersrelaterat våld och förtryck utgör ett allvarligt samhällsproblem och att det är viktigt att samhället reagerar mot detta. Däremot anser hovrätten att betydande invändningar kan riktas mot att i det syftet införa ett sådant särskilt hedersbrott som utredningen föreslår.

Hovrätten bedömer att det finns en överhängande risk för att en tillämpning av den föreslagna bestämmelsen skulle vara förenad med avsevärda svårigheter.

Den föreslagna bestämmelsen är konstruerad på ett sådant sätt att stora bevissvårigheter kan förutses. Att bevisa att någon utfört en gärning med ett visst motiv är, med hänsyn till de höga beviskrav som gäller i brottmål, i allmänhet svårt. Den föreslagna bestämmelsen är formulerad så att det för ansvar krävs att gärningspersonen har begått samtliga de gärningar som ingår i ett åtal för hedersbrott i syfte att bevara eller återupprätta heder. Åklagaren skulle alltså behöva bevisa att gärningspersonen haft ett hedersmotiv vid var och en av de påstådda gärningarna. Detta innebär ett krav på avsiktssuppsåt hos gärningspersonen i förhållande till hedersrekvisitet vid varje enskild gärning. Det kan alltså aldrig bli fråga om att tillämpa likgiltighetsuppsåt eller någon annan uppsåtsform i det avseendet.

För att få framgång med ett åtal för det föreslagna hedersbrottet skulle alltså åklagaren behöva styrka att gärningspersonen begått varje påstådd gärning med den direkta avsikten att därigenom bevara eller återupprätta heder på sätt som sägs i bestämmelsen. Att åklagaren på ett mer allmänt plan kan visa att gärningspersonen och offret befunnit sig i en hederskontext kan då inte vara tillräckligt.

Detta kan jämföras med de befintliga fridskränkingsbrotten, där det i stället för hedersrekvisitet finns ett närståenderekvisit. Även om närståendebegreppet kan ge upphov till vissa gränsdragningsproblem, är de inte på något sätt jämförbara med de svårigheter som skulle vara förenade med att bevisa ett hedersmotiv vid samtliga gärningstillfällen.

Det som nu har sagts gör att hovrätten ifrågasätter om åtal för det föreslagna hedersbrottet skulle komma att leda till särskilt många fällande domar. Att införa ett särskilt hedersbrott riskerar därför, som hovrätten ser det, att undergräva förtroendet för rättssystemets förmåga att hantera hedersproblematiken i samhället. Därmed skulle ett sådant nytt hedersbrott som utredningen föreslår riskera att motverka sitt syfte.

Som utredningen anger skulle det även finnas en betydande överlappning mellan det föreslagna hedersbrottet och de två befintliga fridskränkingsbrotten. Ett införande av hedersbrottet skulle därmed, som utredningen påtalar, aktualisera frågor om brottskonkurrens.

Utredningen anger att, om en brottslig gärning begås mot en närstående och samtidigt med ett hedersmotiv, ska konkurrensfrågan lösas så att domstolen ska döma för hedersbrott. Enligt utredningen utgör den bestämmelsen *lex specialis* i förhållande till de andra fridskränkingsbrotten. Hovrätten ställer sig frågande till det resonemanget. Om såväl närståenderekvisitet som hedersrekvisitet är uppfyllt går det enligt hovrätten inte med hjälp av allmänna principer för brottskonkurrens att säga att hedersrekvisitet är mer specialiserat än närståenderekvisitet. Den här konkurrensituationen, som lär bli vanligt förekommande, riskerar alltså att leda till problem i rättstillämpningen.

De svårigheter som kan förutses vid tillämpning av hedersbrottet måste dessutom beaktas i ljuset av det starkt begränsade behov som enligt hovrättens mening finns av ett nytt straffstadgande.

Hovrätten anser nämligen att det redan i dag finns effektiva verktyg inom straffrätten för att markera allvaret i hedersrelaterad brottslighet. Som utredningen anger begås merparten hedersrelaterade brott av en gärningsperson som är närstående till brottsoffret. Upprepad hedersrelaterad brottslighet kan därmed redan i dag i de flesta fall bedömas som grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning. I sådana fall kan den nya straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 10 brottsbalken tillämpas vid straffmätningen. För att så ska kunna ske räcker det att åklagaren kan bevisa att någon eller några av de i åtalet ingående gärningarna har begåtts med hedersmotiv. Att införa ett särskilt hedersbrott för att markera en strängare syn på hedersrelaterade brott i närståenderelationer framstår mot den bakgrunden inte som motiverat.

Inte heller anser hovrätten att det är motiverat att införa det föreslagna hedersbrottet för att åstadkomma en straffskärpande effekt i de fall gärningsperson och brottsoffer

inte är närstående, vilket är det främsta syftet med utredningens förslag (se sid. 287–288).

Hovrätten ställer sig nämligen frågande till om den straffskärpande effekten skulle bli så stor i dessa fall. Vid upprepade brott med hedersmotiv mot ett brottsoffer som inte är närstående, kan den nya straffskärpningsgrunden tillämpas vid straffmätningen av de aktuella gärningarna. Att det är fråga om upprepade brott mot en och samma målsägande bör också i många fall ses som en försvårande omständighet vid straffmätningen, särskilt när det handlar om typiskt sett integritetskränkande brottslighet. Det finns alltså goda förutsättningar för domstolen att låta allvaret även i sådana gärningar återspeglas i straffmätningen.

En tillämpning av den föreslagna bestämmelsen om hedersbrott skulle kanske i vissa fall leda till något strängare straff än om domstolen hade dömt för enskilda gärningar enligt andra straffstadganden. Men mot bakgrund av det begränsade tillämpningsområdet och de förutsedda bevisvårigheterna, kan den effekten förväntas bli förhållandevis marginell.

Inte heller väger det symboliska värdet av att ytterligare markera samhällets avståndstagande från brott med hedersmotiv särskilt tungt för att införa det föreslagna hedersbrottet. Redan införandet av straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 10 brottsbalken fyllde den funktionen. Dessutom har lagstiftaren därigenom kunnat förklara vad som avses med begreppet heder, vilket kan antas vara betydelsefullt för domstolars möjligheter att beakta det i straffrättsligt hänseende.

Sammanfattningsvis är det hovrättens uppfattning det redan finns effektiva medel i den befintliga straffrättsliga regleringen för att markera allvaret i upprepade hedersrelaterad brottslighet. Med hänsyn till det – och de betydande svårigheter som kan förutses vid tillämpningen av det föreslagna hedersbrottet – avstyrker hovrätten utredningens förslag om att införa ett sådant brott.

Hovrättens synpunkter om ett särskilt hedersbrott skulle införas

Om ett hedersbrott införs har hovrätten följande synpunkter på utredningens förslag.

Utredningen föreslår att rekvisitet heder i den nya bestämmelsen bör definieras och tillämpas på motsvarande sätt som begreppet i straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 10 brottsbalken. Trots det har utredningen valt en annan språklig formulering i bestämmelsen om hedersbrott.

Enligt utredningens förslag ska hedersrekvisitet formuleras enligt följande. ”Den som begår brottsliga gärningar [...] i syfte att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder [...]”.

I straffskärpningsgrunden anges i stället ”Om ett motiv för brottet varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder.”.

Skillnaden mellan bestämmelserna kanske inte kommer att leda till några större tillämpningsproblem. Men hovrätten anser att den föreslagna formuleringen i bestämmelsen om hedersbrott är mindre lämplig rent språkligt. När det anges att gärningspersonen begår gärningarna *i syfte* att bevara eller återupprätta heder, implicerar det nämligen enligt hovrätten att syftet skulle kunna uppnås. Ordet *motiv* har enligt hovrättens mening inte riktigt den implikationen. Motiv passar därför bättre i den här kontexten.

Bestämmelsen skulle därför förslagsvis kunna formuleras enligt följande. ”Den som begår brottsliga gärningar [...] *med motiv* att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder”.

Hovrätten har inga invändningar mot det föreslagna straffbudets placering som en självständig bestämmelse i 4 kap. brottsbalken, eller mot brottsbeteckningen. Av de skäl som utredningen lyfter fram (se sid. 164), instämmer hovrätten i utredningens bedömning att ett nytt hedersbrott inte bör innehålla något närståenderekvisit.

Något som däremot kan nämnas är att hovrätten inte delar utredningens uppfattning om förhållandet mellan straffskärpningsgrunden och hedersbrottet (se avsnitt 8.3.5).

Utredningen anger att hedersaspekten *ibland* kommer att ha beaktats fullt ut redan genom valet att rubricera viss brottslighet som hedersbrott. I sådant fall följer det enligt utredningen av den allmänna principen om förbud mot straffvärdemässig s.k. dubbelräkning, att straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 10 brottsbalken inte ska tillämpas.

Hovrätten har svårt att se att hedersaspekten skulle kunna vara bara delvis beaktad genom rubricering av en gärning som hedersbrott. Antingen har åklagaren bevisat hedersmotiv – vilket är en förutsättning för att bestämmelsen alls ska tillämpas – eller så har åklagaren inte bevisat sådant motiv. Det framstår enligt hovrätten som ett binärt förhållande. Det verkar alltså inte rimligt att ett hedersmotiv ska kunna beaktas helt eller delvis genom rubriceringen. Däremot skulle givetvis de brott som i ett visst fall ingår i ett hedersbrott vara mer eller mindre straffvärda i sig, vilket skulle påverka det samlade straffvärdet, precis som vid befintliga fridskränkingsbrott.

Det som nu har sagts innebär enligt hovrätten att valet att rubricera en gärning som hedersbrott, till skillnad från vad utredningen anger, alltid skulle utesluta en tillämpning av straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 10 brottsbalken.

Hovrätten anser, med hänsyn till det som nu har angetts, att förhållandet mellan straffskärpningsgrunden och det föreslagna hedersbrottet bör övervägas närmare i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Straffskalor (avsnitt 9.2)

Hovrätten ansluter sig till utredningens bedömning att straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning inte bör ändras samt att även straffet för det föreslagna hedersbrottet, om det införs, ska vara fängelse i lägst nio månader och högst sex år.

Övriga straffprocessuella frågor (kapitel 9)

Hovrätten tillstyrker utredningens förslag på förändringar i offentlighets- och sekretesslagen och lagen om rättsintyg i anledning av brott.

Kontaktförbud (kapitel 10)

Hovrätten tillstyrker även utredningens förslag när det gäller ändringar i lagen om kontaktförbud.

Denna remiss har handlagts av hovrättspresidenten Anders Hagsgård, hovrättsrådet Mia Schenck Blomqvist, referent, och tf. hovrättsassessorn Emelie Nordh.

Anders Hagsgård

Mia Schenck Blomqvist

Emelie Nordh